

Franckesche Stiftungen zu Halle

Brief von Philipp Jakob Spener an Johann Wilhelm Petersen.

Spener, Philipp Jakob

Frankfurt am Main, 17.10.1674

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-243096

10.

Præclariss. D. Regis quod siam, confuetudinem itam ipsius studij
zum studijsim
et ad præceratq; quo etiam porro re pro favori commendo, fore
officia ad dicti
muni
Philippus Jacobus Spenser utissimam. Vale, Fautor Honoratissime et quæ facias mare perge
Præclariss

Francof. ad Moen.

14. May 1674. Salutem a Qo MDC.

Vir præeclens et præclarissime, domine fautor
et amice honoratissime.

Ad priores tuas filii, donec alteris monerep,
non quod illas contemferim, fuere enim non uno
nomine gratissima, sed quod ratus vacat ad
acceptas illics respondere. Cum gratias egist
michi, vellem aliquid meum tibi præstum offi-
cium extare, quod tales mereretur, sed nulius
michi, verum optimi plurimado affectus mihi
conficius sum. Ita et alia in me laudas, ut
elocquam potius a tua orratur benevolentia,
Clementius enim benignius de his opinari quos dili-
gimus: quem ut copidius ego sim. Pietatis
ut hic demum radices altius tibi infigereantur,
credo opus non fuisse, cum illius studium pridem
tibi fecerit cordi: si tamen nova scintilla
ionis ille ambo est, Qo iuxta tecum gra-
tias ago immortales. Ita utinam pari
prestis omnibus illis, qui sacras tractant
literas et aliquando Ecclesiasticis functioni-
bus dubiti cogitant, studium effe pietatis
ut illius etiam exercitium, ubi sine appara-

11.

tu eruditioris et spe incertioris simplicius corde
edificatio queritur non habereat contentum!
Sed, mi optime, haud dubie mecum fateberis
maximam partem eorum, qui theologie studijs
aduent, ut finem tantum non primarium illam
ante oculos habent, quo vivi aliquando ce-
lebres evadant et laborum premia in boulo
opum collectione, honorum anepio, et vita
commoditatibus recipiant, ita ad eundem co-
pam etiam media omnia dirigere. Unde ma-
gno fuisse optimantur illa plura studia, e qua
doctrina singularis atque subtilitatis
gloria expectari potest. Ne neglectui vero sunt,
qua Apostolice simplicitati propria non
tam ingenium exerceant, quam animum ad
veram pietatem formare debent. Qui etiam
zelo aliquo studia sua ad diuinam gloriam
dirigere cogitant, in eo fere subfistere
solent, ut multa eruditio. Donec evadant,
qui atque quando veritatis professionem adver-
sus heterodoxos trahantur. Punci sunt, qui
ferio id primum agere laborant, quod olim
cum officijs demovere videntur, si ex usu Eccle-
sie hanc operi debent, praincipium futurum
est. Ut que mihi sententia de his sit, is-
genue speriam, non diffiteor, nam etiam
eruditio effe debere laudem, cum facili
studij adhibetur. Dignum utique argumentum

est DEVS et que divina sunt, quorum cognitione ex-
poliendo et ornando adhibeatur, quoque uspi-
am humana industria invenit. Ita Aegypti quo-
que spolia sanctuariorum possunt impendi. Tam pole-
mica studia Ecclésie apprimè credo necessaria
esse, ut non tantum veritas ex Iacovo codice
merandis animabus, que illi se faciles probent,
doceatur, verum etiam quoque in errores in-
geniosa ratio mendacii ornandi invenit, refuta-
tur, eorumque in tunc protrahatur vanitas
ad quod controversiarum cultura omnino necesse
erit. Si tamen meo uiceretur voto, nec solum
hoc, nec palmarium studium esse optarim. Defenden-
da utique civitatis sanctae moenia ab hostiis in-
vadentibus, et ad hoc militibus est opus. Verum
enim vero defensionis illius cura non ita omnes
occupare debet, ut non major ad huc sit sollicitudo
de salute interna ipsius civitatis, uti videlicet
necessaria ne cives deficiant, ne incendii, ne
contagii serpentibus, ne alii malis conficiantur,
quos muri et vallum probe munera et milite in-
clusa includant. Hæc cura certe non minus
necessaria, et priori illa si non dignior saltem
ampior est. Ad hanc curam idoneos studiosos red-
quent illæ studia, que in cognitionem veritatis
simplicem et pietatis seruum cultum impenduntur.
Quo hoc separari non posse, plane persuasum ha-
bo. In eo enim differt studium nostrum sacrum
a profanis

13.

a profanis alius, quod qui Philosophia, Jurispruden-
tia, Medicina operam navat, solum
ingenii sui perspicacia et diligentia plurimum
potest proficere, neque Spiritus coelestis ad
eos projectus ex eis illuminatione, unde ingen-
tibus etiam et aliquo inidelibus eruditio-
nem ita, quam miramur, reperimus. Alter
vero cum Theologia nostra comparatum est, si
nomine eo digna haberi debet. Minimam
in illa fine lumine coelesti videntur, homines
natura coeci; et capere non possumus my-
steria fidei, que rationi sunt occultia, nisi
de sua gratia dedit, qui fidem ipsius potest
operari. Si autem Spiritus illuminatione
indigemus, non facit ut ille, qui humana
industria se comparare faciat cognitionem
exstimas: precerbus opus est, et ita vita
proposito, quod ferat cohabitatem spiritum
sanctissimum. Scimus vero hunc neutquam in illis
invredi animas, quas mundi Spiritus oppre-
sis, illi adversus in omnibus. Qixerit vero
quis, evadere multos etiam Theologos pre-
bantissimos, quorum et propositam et vita
in illis ex spiritu traxerit, sed huius regimi-
ni e diametro repugnauerit. Quodissimum
vero videtur, istis Theologorum protestantium
nomen denegare velle, qui et orthodoxiam
a quibusvis corruptelis ingeniaveri, et
quicquid in scissibus laici codicis abstrusum

habetur subtiliter edificere didicent, imo
 quotidianis experimentis ejus faciunt fidem.
 Sed pace aliorum dixerim haec mihi videtur
 in Ecclesia fundi nostri calamitas esse pricipu-
 a, quod non paucos huius generis viros in
 publico docere conspiciamus: quibus Theologorum
 nomen professio, eruditio et quod de rebus sacris
 ad populum frequentiter verba faciunt vindi-
 cant, dubium vero illud reddit nobile illud elo-
 gium, quod eos sine spiritu sancto esse vita
 tota seculo eiisque idolis, que Ioannes Apolo-
 gus 1, 2, 18 exprimit. Serviens arguat. Si
 etiam patiamur Theologorum nomen ab eiusmodi
 hominibus usurpari, a re ipsa longissime absunt.
 Sicilicet quod litteram attinet Scriptura, in
 eius genuino evocando sensa, et consequentiarum
 force recitanda multam aethus valet intellectus
 humanus, usque adeo ut futuri sit, qui in istis
 quidem palnam praeceperint pientissimis viris
 et qui abrue dubio probatum sanctum secum
 habeant. Itaque propriis viribus tales de rebus
 sacris habitam sibi comparare aque possunt,
 ac ex Aristotele, Galeno, Agorano a lu-
 qui eorum scripta versantur: quam Philosophi-
 am aliquam Theologicam dixerim. Verum
 cum in litera Scriptuore altius quid re
 conditum sit, videbret spiritus, a littera non
 ostendens, hunc certe capere non potest
 homo carnalis, sed coeli flamine operi

est, ut intellectus capiat, qua haec in vita huma-
na imbecillitas capere in divinis potest, ut
voluntas illius omnibus illis impleatur, que
viva cognitio operari solet. Talis vero mere-
tur sacerdos theologus haberi et dici de divi-
nis divino lumine doctus. In quo fides ante
omnia est, et quicquid reliqua eruditio eius corpu-
litum suo deinceps lumine sanctificata. Talem
tot si pietate emulsi, quod sumus verbi divini mini-
stri, quam proclare ageretur cum Ecclesia!
Ex adverso quia numerus eorum non est adeo am-
plus, quod mirum eos qui divina non nisi hu-
mans more intelligent, altiori lumine electiuti,
parum edificare, et apud pauciores fidem
generari ex eorum doctrina? non quod doctri-
na a docente efficaciam habere necesse ha-
beat, sed quod efficaciam verbo infinitam
ipsi impediunt, vel vite sue mendacibus,
vel quia de coloribus verbi non vijs percepta,
sed aliunde audita narrant, non eaque uti
oportet ipso dogmata sacra ad profectum
ampliorem possunt proponere. Parata morbo
huius medela, si Academia omnino sint offi-
cina spiritus sancti, et Studioi litterarum
sacrarum mature huius vita afferiant, ut
contenti seculi hujus Sacris unice incipiatis
querere regnum Dei et ante omnia tales
coadere, quales olim prius formare debent.
Ita pietatis sincera Studio in cognitione divi-
na (non que littera est, sed que pintur;) pro-

ficiunt, ut fide viva imbuta plura in facies videant, et aliquando majori Divina benedictione munera sua obbeant. In hisce te esse, et reliqua tua et nuperi sermones atque epistolata mihi argumenta sunt. Unde et ferventius Te amo et plura de Te aliquando Ecclie fio prolixior. Deus quod concepit sancta de ppter charismata auocat et uerum eorum Ecclie fia aliquando iubeat esse laevissimum. Si quid vero in istis que prolixius apud amicum edidisse, desideres, libens tecum conferam, et rectiora monenti etiam cedam. Doctore tamen in talibus me non egos, qui et alios circa te habet et in primis Excell. hospitem tuam, non sicut solum, sed et reliquis, quae nomine hor decent vere Theologum, ad cuius exemplum sicut ac monita si sepius efficiare, non errabis. Utinam vel aliquid horum cogitasset infelix ille, sed tuo virtuo, Renepaginus, non tot querelis de ipso opus esset. Ne vit quidem, qua vita illius, quam professus erat requisita fuit, neque ignorans deliquit, ut potest sepius a viris cordatis et paucis, quorum aliqua apud ipsum esse debebat auditoritas ferre commonitus. Si vel nemo alias unquam corripuerit in Devia absentem, sufficere poterant, qua ega non fecerit. Sed vel iam video, in vanum coquor, qua istethiopi dealbando superponitur: neque spes mihi de illo superest, nisi quod orandas DEUS est (utinam exortetur) fin-

extari misericordia reducas ab exitio, in quod
precipit; atra festinat. Forte ad hoc non inati-
le medium est evit, ut qui T& A&T amita-
tur est vitam, ejusdem etiam potem experi-
atur, et vel tandem animus ne nemori con-
cedere gratus clusa necessitati cedat, frangi-
que patiatur. Certe qui D&C, qua via uti
velit sapientissimus cordum inspecto et futuro-
rum solum arbitrari, profectere nolo, propriis
tamen auctor esse nego, ut sumptuum alterio-
ri subministratio claudit malitiam. His vero
indoleo, qui ipsis causa damnum patiunt,
in primis quorum opera et labore usus sit.
Nam quod intitores concernit, apud quos
majora contraxit debita, hos ire dece-
bat academia instituta, quibus, uti nunc
edoctus sum, retentur ultra 6 Imperiales
concedere studio. Unde his vel obolum
promittere non austim: quod vero istos attinet
qui ad necessaria subministrareant sumptus
et operam, meo scilicet si agat pater et pro-
pinqui, in id laborabo, ut satisfici: nec
tamen certo rem promittere valeo. Bibliopegi
chartulam patrono debitoris dedi, qui Dan-
tioum missurus ep. Si libri ad manus essent,
hos sibi vindicare et in solutum accipere
aliquos potuisset. Audio vero Koppelium
pignori universos accepero: unde quod alii
in ius sit non dico. Occellif. Dr. Hospiti,
ut poteris, satisfacere iudebit idem patronus,

17.

Proclamatio et. Grace Henr. Pro Domino Iohanne Iffl,
Palme, Schlesien. Philophaen magistri et ac theologis
Pand. Data estimo Domini et Fuitori meo honorabilissimo
S. Joh. de los S. P. D.
Breslauensis Excell
propositum.

quod illius etiam litteris significat. Sed vel ipsa
charta monet ut prolixitatis finem faciat. Va-
le in DOMINO. Scrib. Francof. ad Moen. 17.
Octobr. 1674. Clarij T. Decorum studijs simus et ad
preces et officia addictissimus Philip Jacoby Spenerz
Salutem a DOMINO IESV!

Am
Vir clarissime et praeceps, Domine Tutor
et amice honoratissime.

Ad duas debes respondam, quod mihi frequenter
occidere solet, ut non ad unam respondam.
Et nunc quoque nisi longiorum moram facere
velim vix aliter quam per summam respondere
valeo. Mihi ante omnia gratissimum fuit,
te videre ergo pro mihi, et de vulneri-
bus Ecclesiae, in primis circa studium Theolo-
gicum, idem sentire. Et recte mones, distin-
ctioribus aliquibus, etiam non malis potuisse
nos cum aliquo Ecclesiae commodo carere, nisi
jam essent introducte. Certe si, quantum fi-
eri potest cum scriptura loquamus, minus
doveremus nos poterunt veritatis hostes, quibus
sepe nudum probemus latum, cum ab illius for-
mulis recedimus. In belloq[ue] sit sine pro omni Phi-
lippopo sapientissimus spiritus. Et quibus
quaeritur efficacissime exprimeretur veritas
Cuius ergo verbis h[ab]etis ^{re}veritatem. Interim
ne i[n]to contempnenda sunt victoriae, cum pro-
prio gladio ingulantur hostes et refekuntur